

УДК 37 (091) (477): 34

DOI: 10.35619/pse.vi3.38

Гудовсек Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-0933-7684
e-mail: oksana.hudovsek@rshu.edu.ua

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ПРИВАТНИХ АВТОРСЬКИХ ШКІЛ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано нормативно-правові засади діяльності альтернативних приватних авторських шкіл в Україні. Завдяки осмисленню ґрунтовних досліджень відомих українських науковців визначено, що авторські школи – це заклади освіти, де освітні програми розробляє один автор чи команда педагогів. Доведено наявність підтримки від держави альтернативної приватної освіти, зокрема авторських шкіл приватної форми власності. Виокремлено вагомі законодавчі ініціативи й основні нормативні акти щодо розвитку альтернативних авторських шкіл, приватних шкіл у межах 1991–2024 рр. Наголошено, що з ухваленням Концепції «Нова українська школа», Нової редакції закону «Про освіту» й інших нормативних актів держава взяла на себе гарантії забезпечення однакового доступу до фінансування закладів освіти різних типів і форм власності, а також розподілу фінансів за принципом «гроші ходять за дитиною», автономії освітніх закладів, вибору батьками комфортного закладу освіти для навчання дитини, підвищення заробітної плати педагогічним працівникам, посилення ролі державної української мови в освітньому процесі.

Упродовж останніх десятиліть значного поширення набули приватні початкові школи як один з видів авторських шкіл в Україні.

Ключова слова: авторські школи, приватні школи, освіта, нормативно-законодавчі акти, положення.

Постановка проблеми. На сучасному етапі свого розвитку Україна перебуває в процесі становлення нової системи освіти, спрямованої на приєднання до європейського освітнього простору зі збереження власних культурних здобутків. Один із векторів таких зрушень – забезпечення суспільства різноманітними та варіативними закладами освіти як детермінантами динамічного поступу в освітньому процесі.

Відродно, що новітні трансформаційні зміни в освіті, серед іншого, закладають підвалини для формування Нової української школи як школи авторської.

Авторські школи – це заклади освіти, де освітні програми розробляє один автор чи команда педагогів. Це можуть бути приватні школи, які пропонують індивідуальні методики навчання та програми, адаптовані до потреб учнів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Огляд сучасних наукових досліджень виражає вагомий внесок у розвиток авторських шкіл як інноваційних закладів освіти М. Гузика, О. Захаренка, В. Сухомлинського, Я. Овсієнко, А. Сологуба, І. Ткаченка, М. Чумарної, В. Шаталова й ін.

До розкриття окремих аспектів поняття «авторська школа» долучилися в своїх напрацюваннях О. Адамський, Т. Перекрестова, Н. Побірченко, А. Сидоркін, А. Саранов, О. Чабан й ін.

У педагогічному словнику С. Гончаренка (1997) авторська школа фігурує з тлумаченням як оригінальна загальнопедагогічна, дидактична, методична або виховна система, розроблена на основі психології, педагогіки, вікової фізіології, інших наук, вітчизняного і світового досвіду та впроваджена хоча б в одному закладі освіти (наприклад, школа В. Сухомлинського, М. Гузика тощо) під керівництвом автора або за його участю [1, с.14]

Мета статті – окреслити нормативно-правові засади діяльності авторських приватних шкіл в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. За сьогоденних умов становлення демократичного суспільства в Україні функціонування альтернативної приватної освіти, зокрема авторських шкіл, а також незмінна їх підтримка державою, місцевими органами влади й органами громадського самоврядування утворюють спектр ключових складників цього процесу.

Завдяки ґрунтовному аналізу науково-педагогічних джерел постає очевидним узагальнене в науковій спільноті бачення авторської школи як закладу освіти, що організований за ініціативи педагога-новатора чи колективу вчителів-новаторів.

Зокрема, Н. Побірченко потрактовує авторську школу як гуманістичний навчально-виховний заклад, ідея створення якого належить педагогу-творцю, який розробив і поклав у основу його діяльності власну концепцію розвитку школи, основою якої є тріада «дитина – вчитель – батьки», що забезпечує ефективне функціонування і стабільні позитивні результати [6, с. 36].

На переконання В. Пламарчук, авторська школа є експериментальним навчально-виховним закладом, діяльність якого ґрунтується на психолого-педагогічній концепції, розробленій автором чи авторським колективом [4].

У педагогічному словнику за редакцією М. Ярмаченка авторська школа має таку дефініцію: «...експериментальний навчально-виховний заклад, в якому реалізується нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом» [5, с. 14].

Закономірним виявом освітнього поступу останніх десятиліть є тенденція до значного поширення в Україні приватних початкових шкіл як одного з видів

авторських шкіл. Становлення та розвиток приватних початкових шкіл регулювалось на початковому етапі Законом України «Про освіту» (1991) й іншими нормативними актами в галузі освіти, що закріплювали права батьків обирати тип освітнього закладу для навчання власних дітей.

Вивчення й систематизація законодавчих і нормативних актів, що набули чинності у період 1991–2024 років, уможливило виокремити особливо значущі законодавчі ініціативи й основні норми розвитку приватних початкових шкіл.

Своєрідним поштовхом до відкриття приватних початкових шкіл в Україні слугувало проголошення в Законі України «Про освіту» (1991), статті 26, можливості функціонування початкової школи (I ступеня) самостійно від інших ступенів загальної середньої освіти [13].

Наступним кроком на цьому шляху стало затвердження Кабінетом Міністрів України Державної національної програми «Освіта» (1993) з тезою, що серед закладів загальної середньої освіти вагоме місце відводиться приватним школам [10]. Така ініціатива першочергово сприяла розробленню та легітимізації нормативно-правових актів, які створюють юридичний базис діяльності освітніх структур недержавної (приватної) форми власності.

Серед згаданих вище – Положення «Про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів» (1994), де окреслено основні правила та процедуру відкриття, діяльності й ліквідації закладів загальної середньої освіти. Зокрема, п. 2 цього Положення містить норму про те, що засновниками закладів освіти можуть виступати приватні особи [7].

Закон України «Про загальну середню освіту» (1999) надав право громадянам України здобувати освіту в закладах приватної форми власності, що відповідають державним стандартам освіти, а засновниками таких закладів – бути фізичним або юридичним особам, державним органам влади або органам місцевого самоврядування, релігійним організаціям [11].

У постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад» (2000) йдеться, що заклад загальної середньої освіти може бути державної, комунальної чи приватної форми власності. Приватний заклад уповноважений здійснювати освітній процес лише за наявності ліцензії, виданої відповідно до законодавства України. Кожен приватний заклад повинен мати статут, який розробляється закладом освіти та його засновниками і погоджується з відповідним органом управління освітою [8].

Згідно з «Положенням про загальноосвітній навчальний заклад» (2010), серед засновників освітніх закладів можуть фігурувати й державні органи та приватні особи. Положення, окрім цього, окреслювало значну роль МОН України в здійсненні державного контролю за діяльністю закладів освіти усіх форм власності, визначаючи, що «основною формою державного контролю за діяльністю закладу будь-якого типу і форми власності є державна атестація

закладу». Це означає охоплення всіх закладів освіти, зокрема й приватних початкових шкіл, державною атестацією, від результатів проходження якої залежить надання права на провадження освітньої діяльності [9].

Зокрема, 25 червня 2013 року було прийнято Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, що забезпечила: «...правове регулювання питань функціонування системи освіти, всіх її рівнів і підсистем, діяльності навчальних закладів різних типів і форм власності, організації різних форм навчання». Це істотно поліпшило освітні потреби з огляду передусім на те, що прийняті умови для створення мережі закладів загальної середньої освіти приватної форми власності певною мірою уможлиблюють диференціацію навчання, посилення професійного позиціонування, професійну підготовку та персоналізовану освіту, зважаючи на індивідуальні запити, інтереси та здібності учнів, а також оновлення змісту, форм і методів організації освітнього процесу [3].

З набуттям чинності Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), держава взяла на себе гарантії рівного доступу до бюджетного фінансування закладів освіти різних форми власності; прозорого розподілу державних фінансів за принципом «гроші ходять за дитиною», що забезпечує свободу вибору в навчанні. У тому разі, якщо батьки – через власний світогляд і релігійні переконання – надають перевагу здобуттю їхніми дітьми освіти у приватних закладах освіти, держава виділяє на навчання таких дітей певні кошти [2].

Після того, як 5 вересня 2017 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про освіту» – нову редакцію однойменного закону 1991 року – стало можливим проведення глибокої, всеосяжної освітньої реформи, спрямованої на підвищення якості освіти, забезпечення реальних кроків до прийняття України в освітній простір Європи. Тож, новації нового закону «Про освіту» передбачали: модернізацію системи освіти, 12-річну середню освіту, істотну автономію освітніх установ, збільшення оплати праці педагогічним працівникам, зміну правил атестації та правил підвищення їхньої кваліфікації, посилення ролі державної української мови в освітньому процесі [12].

Саме в новій редакції Закону «Про освіту», ст. 22, йдеться про те, що заклад освіти може діяти не тільки як державний, комунальний, а і як приватний. Попри це, засновником (співзасновником) приватного закладу освіти не може виступати: фізична особа, яка є громадянином (підданим) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом; юридична особа з іноземними інвестиціями держави-агресора або держави-окупанта, або зареєстрована на території держави-агресора або держави-окупанта, або кінцевий бенефіціарний власник (контролер) якої є резидентом держави-агресора або держави-окупанта [12].

Особливе місце в Законі відведено закладам освіти релігійного спрямування: його ст. 32 визначає право приватних закладів освіти, зокрема заснованих релігійними організаціями, конфесіями, обирати релігійну спрямованість власної освітньої діяльності [12].

Державну політику щодо відкриття та функціонування приватних шкіл, а також провадження у них освітнього процесу, регламентують й інші нормативні документи. У цьому контексті варто згадати, що стаття 32 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) [14] і стаття 5 Положення «Про загальноосвітній навчальний заклад» (2000) [8] стверджують, що заклад освіти може бути приватної форми власності та провадити свою діяльність за наявності ліцензії, виданої згідно із законодавством і на підставі статуту, який розробляє освітній заклад спільно з його засновником (засновниками) на основі зазначеного вище Положення, зважаючи на тип освітнього закладу. Надалі статут закладу освіти приватної форми власності підлягає затвердженню власником за погодженням з відповідним органом управління освітою та потребує реєстрації місцевим органом виконавчої влади або органом місцевого самоврядування.

Додамо, що Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020) регламентує здобуття повної загальної середньої освіти на таких рівнях, як: початковий, базовий середній, профільний середній [14].

Отже, початкова освіта – це перший рівень повної загальної середньої освіти, що передбачає виконання здобувачем освіти вимог до результатів навчання, визначених державним стандартом початкової освіти, а її здобуття забезпечує початкова школа, яка може функціонувати як окрема юридична одиниця або як структурний підрозділ гімназії та поставати й державними, корпоративними, приватними (авторськими) закладами освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Аналіз законодавчої та нормативно-правової бази функціонування альтернативних приватних авторських шкіл дає змогу констатувати, що до сьогодні такі освітні заклади пройшли період становлення, започаткований після проголошення незалежності України.

На сучасному зрізі української системи освіти приватні авторські школи демонструють високу динаміку розвитку. Саме з їхньої ініціативи – та у проекції світових тенденцій і українських практик питання трансформації освітнього середовища сучасного закладу загальної середньої освіти потребує винесення на широке обговорення, особливо в онлайн-середовищі, й проходить експериментальну перевірку.

Подальшого вивчення, вважаємо, заслуговують питання організації освітнього процесу в приватних авторських школах Рівненщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <http://surl.li/rtomvq> (дата звернення: 09.08.2024).
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 року № 344/2013. URL: <http://surl.li/ibiczu> (дата звернення 14.08.2024).
4. Паламарчук В. Ф. Авторська школа. *Енциклопедія сучасної України*. URL: <http://surl.li/mikwqv> (дата звернення 10.08.2024).
5. Педагогічний словник / М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
6. Побірченко Н. Змістовий аспект поняття «авторська школа». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2007. Вип. 36. С. 33–37. Серія: Педагогічні науки.
7. Положення про порядок створення, реорганізації і ліквідації навчально-виховних закладів: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 р. № 228. URL: <http://surl.li/nqyrgp> (дата звернення 17.07.2024).
8. Положення про загальноосвітній навчальний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 р. № 964. URL: <http://surl.li/ljyqot> (дата звернення: 01.09.2024).
9. Положення про загальноосвітній навчальний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 778. URL: <http://surl.li/gcwgcz> (дата звернення 14.08.2024).
10. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896. URL: <http://surl.li/vdoisd> (дата звернення 01.08.2024).
11. Про загальну середню освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 28, с. 230. URL: <http://surl.li/zlsmnv> (дата звернення 06.06.2024).
12. Про освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. С. 380. URL: <http://surl.li/zqscsq> (дата звернення 01.09.2024).
13. Про освіту: Закону України. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 34. С. 451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (дата звернення 14.08.2024).
14. Про повну загальну середню освіту: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2020. № 31. С. 226. URL: <http://surl.li/soihvi> (дата звернення 16.08.2024).

REFERENCES

1. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid, 1997. 373 s. [in Ukrainian]
2. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku [The Concept of Implementation of State Policy in the Field of General Secondary Education Reform «New Ukrainian School» for the Period until 2029.]. URL: <http://surl.li/rtomvq> (data zvernennia: 09.08.2024). [in Ukrainian]
3. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku: [National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the Period until 2021] Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 roku No 344/2013. URL: <http://surl.li/ibiczu> (data zvernennia: 14.08.2024). [in Ukrainian]
4. Palamarchuk V. F. Avtorska shkola. [Authoring school]. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy. URL: <http://surl.li/mikwqv> (data zvernennia: 10.08.2024).
5. Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical Dictionary] / M. D. Yarmachenka. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2001. 516 s. [in Ukrainian]

6. Pobirchenko N. Zmistovyi aspekt poniattia «avtorska shkola» [The Content Aspect of the Concept of «Authoring School»]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Zhytomyr*, 2007. Vyp. 36. S. 33–37. Seriia: Pedahohichni nauky. [in Ukrainian]

7. Polozhennia pro poriadok stvorennia, reorhanizatsii i likvidatsii navchalno-vykhovnykh zakladiv [Regulations on the Procedure for Creation, Reorganization and Liquidation of Educational Institutions]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 05.04.1994 r. № 228. URL: <http://surl.li/nqyrgp> (data zvernennia: 17.07.2024). [in Ukrainian]

8. Polozhennia pro zahalnoosvitnii navchalnyi zaklad [Provisions on the General Educational Institution]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.06.2000 r. No 964. URL: <http://surl.li/ljyqot> (data zvernennia: 01.09.2024). [in Ukrainian]

9. Polozhennia pro zahalnoosvitnii navchalnyi zaklad [Provisions on the General Educational Institution]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.08.2010 r. No 778. URL: <http://surl.li/gcwgcz> (data: zvernennia 14.08.2024). [in Ukrainian]

10. Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu «Osvita» («Ukraina XXI stolittia») [On the State National Program «Education» («Ukraine of the 21st century»): *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.11.1993 r. No 896*. URL: <http://surl.li/vdoisd> (data zvernennia: 01.08.2024). [in Ukrainian]

11. Pro zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy [On General Secondary Education: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 1999. № 28. S. 230. URL: <http://surl.li/zlsmnv> (data zvernennia: 06.06.2024). [in Ukrainian]

12. Pro osvitu: Zakon Ukrainy [On Education: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2017. No 38–39. S. 380. URL: <http://surl.li/zqcrcq> (data zvernennia: 01.09.2024). [in Ukrainian]

13. Pro osvitu: Zakonu Ukrainy [On Education: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR)*. 1991. No 34. S. 451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (data zvernennia: 14.08.2024). [in Ukrainian]

14. Pro povnu zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy [On Complete General Secondary Education]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 2020. No 31. S. 226. URL: <http://surl.li/soihvi> (data zvernennia: 16.08.2024). [in Ukrainian]

LEGAL AND REGULATORY BASICS FOR ALTERNATIVE PRIVATE AUTHORIZING SCHOOLS IN UKRAINE

Oksana Hudovsek

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Professor at the Primary,

Inclusive and Higher Education Pedagogy Department of the

Rivne State University for the Humanities,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-0933-7684

e-mail: oksanagudovsek@gmail.com

Abstract. The paper deals with the analysis the legal and regulatory basics for alternative private authoring schools in Ukraine.

Based on the analysis of in-depth studies by well-known national scholars, it is determined that authoring schools are educational institutions where educational programs are developed by one author or a team of teachers. It was proved that the existence of alternative private education, including authoring schools and private schools, was supported by the state.

The author identifies important legislative initiatives and basic regulations on the development of alternative authoring schools, private schools for the period 1991-2024. It is emphasized that with the adoption of the Concept «New Ukrainian School» and the New Edition of the Law «On Education» and other regulations, the state guaranteed equal access to funding for educational institutions of various types and forms of ownership; distribution of finances in accordance with the principle «money follows the child», autonomy of educational institutions, parents' choice of a comfortable educational institution for their child's education, and increase in wages.

In recent decades, private elementary schools have become widespread as a type of authoring school in Ukraine.

Keywords: authoring school, private school, primary education, regulations, laws, provisions.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2024 р.